

Moje jméno:

Euforické nebo temné, ale vždy sváteční. Vánoce v letech, kdy se měnila historie

Píše se rok 1918, republika má šestinedělí za sebou a přichází první Vánoce. Zemi po válce sužuje hlad, všeho je nedostatek, vážne zásobování, všudypřítomná je touha po vyšších mzdách a po lepším bytí. Pondělí, středa a pátek jsou bez masa. Euforie z dosažené samostatnosti je ale silnější. A lidé svátky slaví, stejně jako v dalších pohnutých letech 1938, 1948 nebo 1968.

Ani při hospodářské krizi, ani za druhé světové války, ani v 50. letech nebyla podle pamětníků chudoba tak tíživá, jako právě v prvních dvou letech Československa. Jídla bylo málo a vydávalo se jen na lístky. Bujel černý obchod, na všechno se stály mnohahodinové fronty. Maso se nesmělo jíst ani prodávat v pondělí, středu a pátek, později už jen v pátek.

Kupní síla dělnické mzdy dosahovala v té době sotva pětatřicet procent předválečné úrovně a lidé měnili poslední cennosti za brambory. Po návratu mužů z fronty navíc přišla i bytová krize. Za volné pokoje se platily horentní sumy, nejchudší přespávali, kde se dalo. Rozmáhala se kriminalita a prostituce. Stávalo se, že dcery živitelů rodin byly dány panu domácímu „k dispozici“ za to, aby mohla rodina v domě dále bydlet.

Ceny jídla v prvních letech rostly o padesát procent ročně, protože Československo nedokázalo brzdit inflaci. Logicky rostla nezaměstnanost – během dvou let ze 70 tisíc nezaměstnaných na trojnásobek. Mladá republika se potýkala nejen se zásobovací krizí v oblasti potravin, ale i uhlí. Zásoby byly vyčerpány, ceny na černém trhu vylétly nahoru. Koncem roku 1918 navíc propukla epidemie tzv. španělské chřipky, která si vyžádala obrovské množství obětí.

Moje jméno:

chléb 1 kg: 3,40 Kč	brambory 1 kg: 0,95 Kč	vepřové maso 1 kg: 16,90 Kč	mléko 1 l: 1,95 Kč	máslo 1 kg: 25,75 Kč	vejce 1 ks: 0,85 Kč
cukr 1 kg: 6,20 Kč	pivo 1 l: 2,90 Kč	pánská košile 24,92 Kč	oblek pánský 698,33 Kč	oblek dámský 571,67 Kč	boty 100 Kč
jízdné – vlak 20 km: 4,40 Kč	jízdné – tramvaj 1,20 Kč	stříhání vlasů 4,00 Kč	orná půda* 1 ha: 3500–5000 Kč	oblast řepařská 4800–8600 Kč bramborářská 2800–4400 Kč	

Pozn: údaje za rok 1928, *dle bonity půdy

Kolik co stálo za první republiky

Zdroj: Respekt, ptejtese knihovny.cz

A ani o rok později nebyla hospodářská situace o mnoho lepší – ceny letěly vzhůru, propukaly hladové bouře. Psal se rok 1919, dražota stále stoupala, stávkovalo se za vyšší mzdy a demonstrovalo proti nenáviděným „keřasům“ (slovo keřas pochází z německého výrazu Kettenhändler, což znamená „řetězový obchodník“ neboli překupník – pozn. redakce) a lichvářům.

Například v dubnu 1919 tak připadalo na člověka na měsíc 420 gramů masa – s jedinou výjimkou – parlamentní jídelny. V únoru 1919 tehdejší Národní listy vysvětlovaly, že tam zákaz neplatí, protože „páni poslanci jsou často nuceni setrvaťi ve sněmovní budově od rána do noci.“

Kolik se vydělávalo za první republiky

	1919	1929	
horníci	155–600 Kč/měs. dle kategorie práce	940 Kč/měs.	horníci
zaměstnanci	135–260 Kč/měs.	510–590 Kč/měs.	dělníci
zemědělstí	50–90 Kč/měs.	1360 Kč/měs. muži 1550 Kč, ženy 840 Kč	úředníci
úředníci – deputát		17,5 Kč/den ženy 10,6 Kč	zemědělství – deputát

Zdroj: Respekt, ptejtese knihovny.cz

Zdroj: Respekt, ptejtese knihovny.cz

Moje jméno:

A tomu všemu odpovídaly i prvorepublikové Vánoce v roce 1918, ale i 1919. Dárky byly mnohdy skromné a neobvyklé. Na vánočním stromečku visely nejen ozdoby, ale i kousky chleba či staniolu, nebo dokonce náboje a granáty. Vedle hraček a oblíbených knih dělala za určitých okolností radost i figurka z chleba, jablko, pasta na zuby, ešus naplněný vodkou, kousek mýdla či obyčejná konzerva.

1918: I obyčejná konzerva byl dar

Předvánoční nákupy se nesly v duchu nedostatku. Nedostávalo se nejen ryb, ale kupříkladu i kvasnic potřebných na vánočkové těsto, místo čaje a kávy byly k dispozici jen náhražky. Dobové novinové inzeráty nicméně dokládají, že se nakonec i sladkosti o Vánocích přece jen na trhu objevily. K mání byly především fondány, karamely a větrové nebo sladové bonbony.

Holčičky toužily po panenkách a k nim „nezbytných“ doplňcích – pokojíčcích, kuchyňkách s nádobičkem. Kluci zase po cínových vojáčkách, dřevěných hračkách na kolečkách k tahání za sebou nebo po houpacích koních. Málokdo však skutečně v prvních letech takový dárek pod stromečkem našel. To až většinou o něco později, spolu s tím, jak se postupně zlepšovala ekonomická situace země.

Pananky pak měly hlavu a končetiny z celuloidové hmoty, tělo z kůže nebo látky vycpané pilinami. Trh nabízel i gumové panenky a také miminka-plaváčky, které bylo možné koupat. K mání byla třeba „autolady“, gumová panenka oblečená v „slušivém sportovním kostýmu“, která vlastnila „moderní automobil na skutečných pneumatikách“. Chudší dívky se radovaly z papírových panenek na arších, ze kterých je vystříhaly i spolu s jejich oblečením.

Co se dalo koupit v roce 1921 za sto korun

			
mléko	vejce	máslo	pivo 10°
litr: 3,30 Kč	kus: 1,20 Kč	kg: 48,80 Kč	půllitr: 1,60 Kč
30 litrů	83 vajec	osm čtvrtek	62 půllitrů
			
hovězí zadní	pánské boty	divadelní vstupenka	střihání pán. vlasů
kg: 15,95 Kč	216,20 Kč	10 Kč	4 Kč
6,3 kilogramu	necelá polovina bot	10 představení	25 návštěv u holiče

Zdroj: iDnes.cz

Zdroj: iDnes.cz

Moje jméno:

1920: Sáňky byly super, ale bez knih to nešlo

Oblíbeným dárkem byly také sáňky nebo případně brusle, kdy se většinou jednalo pouze o tzv. šlajfky, jak se dočtete v dobovém tisku – nože, které se připevňovaly na boty. Oblíbeným dárkem bylo také loutkové divadélko. Pamětníci vzpomínají, že v mnoha prvorepublikových domácnostech se jím bavily nejen děti, ale i dospělí.

Za vtipný dárek pro dlouhé zimní večery platily i různé stolní hry. Například Člověče nezlob se, které se pod názvem Ludo rozšířilo právě za první republiky. Ve dvacátých letech se na trhu objevuje i stolní hra, která měla dětem pomoci poznat lépe rodnou zemi: Cestování Československou republikou. A když v roce 1925 firma Inventor Jaroslava Vancla v Polici nad Metují zahájila výrobu známé kovové stavebnice Merkur, zabydlely se šroubky a kovové plošky právě pod vánočním stromkem.

Snad každé prvorepublikové dítě našlo také někdy pod stromečkem plyšového medvídko. A Ježíšek nosil i tehdy praktické dárky jako prádlo, rukavice, čepice, šály a svetry, děvčatům ubrusy, povlečení a ručníky do výbavy. Ale hlavně knížky – bez nich se většinou neobešly žádné Vánoce.

Knihy uvádělo mezi vzpomínanými vánočními dárky mnoho pamětníků, kteří prožívali Vánoce za první republiky. Časté byly tituly od amerického autora E. T. Setona (Král vlků, Divoké děti lesů) či pohádky od Boženy Němcové.

Dospělým pak Ježíšek naděloval často látku na šaty nebo boty, mužům doutníky, tabák či alkohol. A v pozdějších letech podobně jako dnes i nákladnější elektrické přístroje, například vysavače.

Zima, Josef Lada

Zdroj: ČTK

Moje jméno:

1921: Stromečky už svítí elektricky a je na nich sladký Orion

Ozdoby kromě těch ráže „co dům dal“ postupně přecházely k papírovým, plochým i trojrozměrným. Oblíbení byli především různí andělíčky, hvězdy nebo domečky, v Čechách vyráběné především na Železnobrodsku.

Ve dvacátých letech se začaly prodávat i ozdoby z umělé hmoty, konkrétně z celuloidu. Většinou měly podobu zvířátek nebo ovoce a na trhu byly až do padesátých let. Z cínu a mosazi se zhotovovaly skřipce, které na vánočním stromku uchycovaly svíčky. Za první republiky mívaly podobu kaprů, kytiček a hvězd.

Z drátu se pak pletly košíčky, jež se – po naplnění bonbony – také věšely na stromeček. Dřevěné vánoční ozdoby vyráběly dílny specializující se na hračky a betlémové figurky. Oblíbení byly i voskovaní andělci, z téhož materiálu se vyráběl i Ježíšek do jesliček.

Časté byly i ozdoby z vaty opět ve tvaru anděla, ale i ovoce, zeleniny nebo hub. Připevňoval se k nim drátek na zavěšení a k některým také zelené lístečky a nať z papíru nebo povoskované látky. V ČSR je začal vyrábět roku 1919 Antonín Svoboda ve své Výrobně vánočních okras v Kralupech nad Vltavou. Na trhu byly tyto ozdoby až do sedmdesátých let.

Od dvacátých let se v Česku už také používalo vánoční elektrické osvětlení firmy Osram, ale až do šedesátých let převažovaly voskové svíčky.

České Vánoce už v té době doprovází čokoládové figurky a čokoláda značky Orion (dnes součástí Zora Olomouc a celkově skupiny Nestlé). Na stromeček se zavěšovaly figurky, které se prodávaly v kolekcích velmi podobných těm stávajícím. Kolekce obsahovaly čokoládové, mandlové, oříškové, ovocné i fondánové bonbony balené ve staniolu a zdobené stuhami. Vyráběla je především Orionka, jejímž logem je od roku 1921 čtyřcípá hvězda navržená výtvarníkem Zdenkem Rykrem.

Moje jméno:

1924: Nalezené batole rozsvítlo vánoční stromy

S českými Vánoci se pojí ještě jedna věc – vánoční charita a republikové vánoční stromy. Různé organizace pořádaly o vánočních svátcích hromadné nadílky a večere, a to nejen pro děti, ale i jejich nezaměstnané rodiče. Nejvýznamnější charitativní akcí prvorepublikových Vánoc byla sbírka pod tzv. Vánočním stromem republiky.

„Scházely snad jen minuty, když tři přátelé na procházce předvánočním lesem v roce 1919 zaslechli dětský pláč. Výtvarník František Koudelka, soudní úředník Josef Tesař a novinář Rudolf Těsnohlídek našli pod rozložitým stromem v polesí Bílovic u Brna odložené batole. Podchlazené děvčátko, později pojmenované Liduška, zachránili, aniž v tu chvíli tušili, že začínají psát děj, ve kterém budou pokračovat další generace a na jehož konci se rozsvítla světla charitativních vánočních stromů“.

O pět let později, tedy v roce 1924, se v období adventu na brněnském náměstí Svobody poprvé rozsvítí charitativní Vánoční strom republiky – dnes již tradice, která se pojí s českými Vánoci. Tuto, do té doby v českých a moravských městech nevídanou událost, organizuje právě jeden ze zachránců děvčátka, Rudolf Těsnohlídek, s cílem vybrat v kasičce pod stromkem peníze na stavbu dětského domova.

Nápadu se okamžitě chopila další česká a slovenská města, takže o několik let později již Vánoce provázely stovky veřejných stromů, symbolů finanční pomoci sirotkům a potřebným dětem. Konkrétně v Brně výtěžek sbírky pomohl financovat dětský domov Dagmar, který funguje dodnes.

Vánoční stromy republiky byly chápány jako akt vlastenectví, „jako projev soudržnosti a obětavé lásky nové, sjednocené, národní československé rodiny, která nedopustí, aby některý její člen – tím méně bezbranné dítě – trpěl nedostatkem,“ připomínají autoři textu o Českých Vánocích Petr a Pavlína Kourovi.

Organizátoři akce pak graficky znázorňovali, jak sbírka pokračuje. Diagram tvořil znak charitativní organizace České srdce, a sice červené srdce v trnové koruně. Vždy když přibyla další tisícikoruna (což znamenalo zabezpečení jednoho dítěte na celý rok), změnil se na koruně jeden trn v lipový lístek. Za vybrané peníze byl pak postaven brněnský domov Dagmar, jehož název měl připomínat Dánsko a tamní stejnojmennou dobrotivou královnu, která pocházela z Čech.

Některé ozdobené stromy byly dokonce připevněny na korby nákladních aut, která s nimi zajížděla i do zapadlých vesnic. Veškeré vybrané peníze šly na humanitární účely a doplňovaly škálu sociálních a zdravotních programů financovaných ze státního rozpočtu nebo z církevních zdrojů. Význam vánoční sbírky na chudé a opuštěné děti vzrostl počátkem třicátých let, když do Československa dorazila velká hospodářská krize.

Především v letech 1930–1933, byly pro většinu obyvatel Československa Vánoce mnohem skromnější než v době růstu, pro statisíce nezaměstnaných však vyloženě. V tisku se objevovaly zprávy o zoufalé situaci lidí bez práce především na Ostravsku, kde se zastavila výroba v řadě podniků.

Moje jméno:

